

Монографія „Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні” є якісно новим етапом у вивченні проблем шлюбу, сім'ї, народжуваності у сучасній Україні. Високо оцінюючи монографію, слід побажати авторам у майбутньому розширити коло питань стосовно новітніх тенденцій у матримоніальній та репродуктивній поведінці населення, враховуючи і їх регіональні особливості.

*Л. І. СЛЮСАР,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник Інституту
демографії та соціальних досліджень НАН України*

ВИБІРКОВІ ОБСТЕЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА¹⁶

В останні роки в Україні при проведенні соціально-економічних, демографічних, маркетингових досліджень активно використовуються вибіркові обстеження населення. Реалізація кожного вибіркового обстеження є унікальною роботою, яка не може бути виконана шляхом автоматичного поєднання розроблених стандартних процедур.

Наявні публікації присвячені або суто математичному аспекту вибіркового методу, або мають описовий характер, або є навчальною літературою. В монографії, яка складається з п'яти розділів, теоретичні засади вибіркового обстеження та їх практична реалізація розглядаються в комплексі.

Перший розділ виконує роль розширеного вступу до монографії. В ньому проведено аналіз таких категорій, як „населення”, „сім'я” та „домогосподарство” та їх функції. Розглядаються методи збору інформації щодо населення, наведена історична довідка про проведення обліків та обстежень населення.

Другий розділ присвячений методологічним засадам проведення вибіркового обстеження населення. Спочатку розглядаються питання організації вибіркового спостереження, наведені його етапи та складові. Виділені сім укрупнених етапів організації і проведення обстеження, наведено перелік робіт у кожному з них, розкрито зміст етапів та їх вплив на надійність даних. Це дає можливість комплексно підійти до проведення вибіркового обстеження ще на стадії його планування, ув'язати окремі роботи між собою.

Наведені методологічні особливості реалізації окремих етапів формування вибірки є підґрунтям для коректного формування вибірки. До важливих етапів належать: розрахунок обсягу вибірки, вибір схеми ротації, формування основи вибірки та визначення способу відбору. Всі вони розглядаються детально.

У роботі розглянуто фактори, що впливають на обсяг вибірки, та описано їх врахування при проведенні розрахунків; розглянуто різні підходи до визначення параметрів формул для розрахунку обсягу вибірки. При розгляді схеми ротації наведена формула, яка оптимізує розподіл загального обсягу вибірки на дві частини: на ту, що змінюється, і на ту, що залишається з попереднього опитування. У розділі наведені десять принципів,

---

¹⁶ Гладун О. М. Вибіркові обстеження населення: методологія, методика, практика : Монографія / О. М. Гладун. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2008. – 348 с.

яким повинна відповідати основа вибірки. Висвітлено окремі практичні питання формування основи вибірки. При аналізі способів відбору особливу увагу приділено відбору з імовірністю пропорційною розміру, який доволі часто використовується, але недостатньо висвітлений у вітчизняній літературі.

Наведено перелік та зміст етапів розробки дизайну вибірки.

Третій розділ присвячений практичній реалізації наведених у попередньому розділі теоретичних положень. Розглядається методологія та методичні положення формування вибірок для трьох базових державних статистичних спостережень (умов життя домогосподарств, економічної активності населення і сільськогосподарської діяльності домогосподарств) та деяких інших вибіркових обстежень населення, які проводять органи державної статистики України. При цьому проілюстрована реалізація окремих процедур формування вибірок.

Наступні два розділи присвячені проблемі, що є невід'ємною складовою будь-якого вибіркового обстеження, а саме – надійності даних. Для вирішення цієї проблеми запропоновано два напрями: статистичне моделювання та оптимізація дизайну вибірки.

У четвертому розділі проблема підвищення надійності даних вибіркових обстежень розглядається у контексті побудови статистичних моделей. Запропонований підхід базується на ідеї композиційного оцінювання, коли як інформаційна база виступають оцінки показників, отримані за даними різних вибіркових обстежень. Умовою застосування цього підходу є гармонізація програм різних вибіркових обстежень домогосподарств, які проводить Держкомстат України. Наведені у монографії формули дають змогу використовувати розроблену модель для основних типів показників та розподілів. Апробація на даних модельних та реальних вибіркових сукупностях дозволяє рекомендувати модель для практичного використання для уточнення оцінок показників та підвищення їх надійності.

В останньому, п'ятому розділі розглядаються питання оптимізації дизайну вибірки. Проаналізовано вплив окремих факторів на надійність даних, запропоновано підходи щодо оптимізації дизайну вибірки в умовах обмежених ресурсів. Проведення оптимізації дизайну вибірки ґрунтується на використанні ідеї пріоритету, яка розвинута автором.

У додатках наведена різноманітна фактична інформація щодо зазначених трьох базових державних вибіркових обстежень населення та приклади реалізації окремих етапів формування вибірки.

Монографія узагальнює більш ніж десятирічний досвід роботи автора в галузі вибіркових обстежень населення для органів державної статистики.

Монографія призначена для фахівців у галузі досліджень населення: науковців та практичних працівників, які використовують у своїй роботі методи вибіркових обстежень. Окремі методичні підходи проілюстровані прикладами, що дає можливість використання монографії у вищих навчальних закладах при підготовці аспірантів та студентів.

О.М. ГЛАДУН,
кандидат економічних наук,
Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України